

หญิงข้ามเพศ (กะเทย) กับการสร้างอัตลักษณ์ต่อการยอมรับในสังคมเมือง

Transgender Woman (Bisexual) and Identity Creation for the Acceptance of Urban Society

ปานุเดช ปัญญา¹ ชฎาภรณ์ สิงห์แก้ว²

Panudet Panya and Chadaporn Singkaew

Received: November 5, 2021 Revised: November 5, 2021 Accepted: February 1, 2022

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ต่อการยอมรับในสังคมเมือง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน ที่เปิดเผยว่าตนเป็นหญิงข้ามเพศ (กะเทย) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์/ตีความตามกรอบแนวคิดของการศึกษาโดยใช้แนวคิดอัตลักษณ์ทางเพศ และแนวคิดเพศวิถี เป็นกรอบของการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การสร้างอัตลักษณ์ของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ต่อการยอมรับในสังคมเมือง แบ่งออกเป็น 2 แบบ ดังนี้ 1) การสร้างอัตลักษณ์ระดับปัจเจกบุคคลในการแสดงตัวตนและพฤติกรรมในการใช้ชีวิตประจำวัน ที่ไม่ได้รับการยอมรับจากครอบครัว ชุมชน และสังคม ส่งผลให้หญิงข้ามเพศ (กะเทย) ต้องแสดงความเป็นตัวตนและสร้างนิยามตัวตนขึ้นมา เช่น การแต่งกาย กิริยาท่าทาง ภาษา ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงวิถีคิด ความรู้สึก และการแสดงออกเชิงพฤติกรรม และ 2) การสร้างอัตลักษณ์ของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่เกิดจากเครือข่ายทางสังคมเดียวกัน เป็นการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นจัดตั้งกลุ่ม ชมรม หรือสมาคม ในการทำกิจกรรมภายใต้

¹ นักวิจัยอิสระ

Independent researchers, Email: panudet.p789@gmail.com

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University. Email: thanggass@hotmail.com

ความสัมพันธ์ในทุกมิติที่มีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม ชุมชน สังคม และการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อพูดคุย ปรัชญา แลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมถึงการช่วยเหลือต่าง ๆ จนก่อให้เกิดการรวมกลุ่มขนาดใหญ่ ในการสร้างตัวตนต่อการยอมรับในสังคม

คำสำคัญ (Keywords): หญิงข้ามเพศ อัตลักษณ์ การยอมรับ

Abstract

This research has a purpose to study about identity creation of transgender woman (Bisexual) for the acceptance of urban society. This is a qualitative research. The researcher collected information in field work by using an observation and an in-depth interview from ten key-informants who disclosed themselves as transgender women (Bisexual). The researcher analyzed and interpreted the data based on the conceptual framework of sex identity and sexuality concept. The research result showed that the identity creation of transgender woman (Bisexual) for the acceptance of urban society was divided to be two types; 1) at the individual level where identity and behavior in daily life that were not accepted by family members, community and society, resulting in transgender woman (Bisexual) to show identity and definition of self-identity through, for example, dressing, manner and gesture, and language in various activities to express method of thinking, feeling, and behavioral expression, and 2) at the similar social network where there is a conglomeration in order to perform social activities, for instance, an establishment of a group, club or association to perform social activities under every possible relationship dimension, say, cultural, community, social, and daily life dimension. These effort was used as a mean of talking, consulting, and experience exchanging including various types of help until it became a large gathering towards identity creation for the acceptance of society.

Keywords: Transgender woman, identity, acceptance

บทนำ (Introduction)

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ของสังคมที่มีต่อเรื่องเพศ ถือว่าเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และได้รับความสนใจในสังคม นับว่าเป็นหนทางในการเปิดเผยทัศนคติที่มีต่อกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศและสร้างความเข้าใจให้แก่คนในสังคมไปพร้อม ๆ กัน (ศรัณย์ มหาสุภาพ, 2551 : 31) เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจถึงค่านิยม ความเชื่อ โลกทัศน์ และขนบธรรมเนียมประเพณีที่หล่อหลอมให้มนุษย์แสดงอัตลักษณ์ทางเพศ ที่ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคม จึงสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์มีความหลากหลายในการแสดงออกทางเพศที่มาจากวิถีคิด และความเชื่อทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2560 : ออนไลน์) ทั้งชายและหญิงที่มีพฤติกรรม (Behaviors) และบทบาททางเพศ (Sex Role) มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เช่น เด็กผู้ชายชอบเล่นต่อสู้ เล่นหุ่นยนต์ ส่วนเด็กผู้หญิงชอบเล่นขายของ เล่นตุ๊กตา หากคนใดไม่มีลักษณะตรงตามบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดไว้ สังคมจะมองว่าคนนั้นไม่เหมือนกับคนอื่น ๆ ในสังคม ทำให้เกิดการแบ่งคนในสังคมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ กลุ่มคนรักต่างเพศและกลุ่มคนรักเพศเดียวกัน (Homosexuality) คนกลุ่มนี้มักจะไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม เหตุที่ว่าคนกลุ่มนี้ฝ่าฝืนบรรทัดฐานทางสังคมในเรื่องของบทบาททางเพศที่เหมาะสม ถูกจัดให้เป็นคนชายขอบ (Marginalized) ของสังคม ซึ่งเพศสภาพ (Gender) (ไชยศิริ บุญยกุลศรีรุ่ง, 2553 : 1-10) เป็นการแสดงออกทางเพศของแต่ละคน ที่แตกต่างจากเพศกำเนิด มีความเลื่อนไหล ไม่ตายตัว และเพศวิถี (Sexuality) ที่พยายามจะอธิบายเรื่องเพศในส่วนของความรู้สึกทางเพศ รสนิยมทางเพศ และความพึงพอใจทางเพศ (โรงพยาบาลเพชรเวช, 2563 : ออนไลน์) ซึ่งจะแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ที่เรียกว่ากลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือกลุ่ม LGBTIQ คือ กลุ่มคนที่เป็นหญิงรักหญิง (Lesbian) คือ ผู้หญิงรักผู้หญิงด้วยกัน ชายรักชาย (Gay) คือ ผู้ชายรักผู้ชายด้วยกัน คนรักสองเพศ (Bisexual) คือ คนที่รักได้ผู้ชายและผู้หญิง คนข้ามเพศ (Transgender) คือ คนที่รู้สึกพึงพอใจกับเพศสภาวะหรืออัตลักษณ์ทางเพศที่ตรงข้ามกับเพศกำเนิด คนที่มีเพศกำกวม (Intersex) คือ คนที่เกิดมาพร้อมกับสรีระทางเพศที่อวัยวะสืบพันธุ์ที่กำกวมระหว่างชายหรือหญิง และคนที่ไม่นิยามเพศ (Queer) คือ คนที่ไม่ฝักใฝ่รักเพศใด ไม่ว่าจะเป็นรักต่างเพศหรือเพศเดียวกัน (บุษกร สุริยสาร, 2557 : 19-20) จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยศึกษาเฉพาะกลุ่มหญิงข้ามเพศ (Transwoman) เป็นคนข้ามเพศจากชายเป็นหญิง กล่าวคือ คนที่เกิดมาเป็นเพศชายโดยกำเนิดแต่มองว่าตนเป็นหญิงในภายหลัง อาจเรียกกลุ่มคนเหล่านี้ว่า “ผู้ที่มีเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด” ซึ่งกลุ่มหญิงข้ามเพศ (กะเทย) มีความรู้สึกรู้ว่าต้องเลือกที่จะแสดงออกในลักษณะที่ขัดแย้งกับความคาดหวังที่สังคมต้องการต่อบทบาททางเพศโดยกำเนิด (รัตนวัฒน์ จันทรอำนวยสุข, คาร์สเทน บาลเชิล และคณะ (2558), อ้าง

ถึงใน เฉลิมขวัญ เมฆสุข และพิทักษ์ ศิริวงศ์, 2561 : 39) เช่น การแสดงออกรักเพศเดียวกัน การพูด การแต่งกาย หรือการดัดแปลงส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการผ่าตัดแปลงเพศ (Sexual-Reassignment Surgery) ถึงกระนั้นก็ตามอาจจะจะมีปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการดำเนินชีวิตในสังคมหรือไม่อย่างไร ภายใต้มายาคติทางสังคมที่ยังคงสร้างภาพให้ดูเหมือนว่ากลุ่มหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ให้มีสิทธิและเสมอภาคไม่ต่างจากคนทั่วไปที่เป็นเพศชายและเพศหญิง แต่ด้วยความเป็นจริงแล้วกลุ่มหญิงข้ามเพศ (กะเทย) อาจจะยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างแท้จริงในสังคมไทยก็ได้ ด้วยสังคมไทยยังคงเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นศาสนา ขนบธรรมเนียมบางประการ ที่ยังมีข้อกำหนดในการแสดงออกในเรื่องความหลากหลายทางเพศ และขาดความเข้าใจต่อเพศสภาพรวมถึงอัตลักษณ์ทางกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับวิถีทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกปฏิบัติในหลายแง่มุม ส่งผลให้กลุ่มคนข้ามเพศไม่ได้รับสิทธิพื้นฐานอันควรจะได้รับ (รณภูมิ สามัคคีคารมย์ และเจษฎา แต่สมบัติ, 2556 : 29) การตีตราหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่มีพฤติกรรมทางเพศแตกต่างจากเพศชายและเพศหญิง ถือว่ามีความแตกต่างจากกรอบของวัฒนธรรมในสังคมที่กำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็นการห้ามทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี (เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร และจิตต์ระพี จั่นแก้ว, 2554 : 34) สังคมมองว่าเป็นพวก “เปียงเบน” “ผิดปกติ” หรือ “วิปริต” (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2547 : 4)

ด้วยบริบทสังคมไทยที่คนส่วนใหญ่มีความเชื่อทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมและค่านิยมแบบไม่เผชิญหน้าและมีความสัมพันธ์ที่ราบรื่นของคนในครอบครัว ชุมชน และสังคม หากมีผู้กระทำที่ผิดแปลกไปจากค่านิยม หรือวัฒนธรรมของสังคม อาจจะถูกมองว่าผิดแปลกไปไม่ว่าจะเป็นการถูกปฏิเสธ การเลือกปฏิบัติ แม้กระทั่งถูกมองข้ามจากสังคม ซึ่งสังคมไทยมักจะเป็นสังคมแบบแอบแฝงที่สร้างความเจ็บปวดต่อความรู้สึกต่อผู้ที่ถูกระทำ เช่น เรื่องเพศ การแต่งกาย แม้ว่าปัจจุบันโลกจะเปิดรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น และได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นก็ตาม แต่การยอมรับของสังคมยังปราศจากความเข้าใจในตัวตนทางเพศ และวิถีเพศของคนข้ามเพศ จึงทำให้บางครั้งเป็นการตอกย้ำความรู้สึกผิด หรือการตีตราให้หญิงข้ามเพศ (กะเทย) มากขึ้น (มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยไทยเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2552 : ออนไลน์) การสร้างกฎระเบียบทำให้เกิดการจำกัดมุมมอง ความคิดเกิดการแบ่งแยก ปิดกั้น และสร้างความแตกต่าง ที่เรียกว่า “ความผิดปกติ” ให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมนั้น ก็เช่นเดียวกันในการสร้างความผิดปกติทางเพศ ทำให้คนที่ไม่อยู่ในกรอบแนวคิดเพศชายกับเพศหญิง จึงถูกมองว่า “ผิดปกติ” ทำให้ความผิดปกติที่เป็นมาโดยตลอด ส่งผลให้ความรู้ความเข้าใจด้านความหลากหลายทางเพศ ถูกยอมรับของสังคมอยู่ในวงจำกัด (เฉลิมขวัญ เมฆสุข และพิทักษ์ ศิริวงศ์, 2561 : 38-39)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ต่อการยอมรับในสังคมเมืองเป็นอย่างไร เพื่อให้สังคมยอมรับหรือความเข้าใจต่ออัตลักษณ์ทางเพศของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) แบบเปิดใจกว้างให้เห็นว่าความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องปกติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ต่อการยอมรับในสังคมเมือง

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัย มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมเอกสาร รายงานผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนโครงการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม และค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความวิจัย รวมถึงส่วนของทฤษฎีที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) ต่อการรับรู้ความต้องการของตนเอง และเพศวิถี (Sexual Orientation) ในความรู้สึก รสนิยมทางเพศ รวมถึงความพึงพอใจทางเพศ

ขั้นตอนที่ 3 การลงภาคสนาม โดยเลือกพื้นที่ในเขตบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร โดยเลือกจากพื้นที่ของผู้ให้ข้อมูลหลักที่อาศัยอยู่ และประกอบอาชีพในพื้นที่ดังกล่าว สำหรับการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เข้าไปพูดคุย ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับหญิงข้ามเพศ (กะเทย) และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) หญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่เปิดเผยว่าตนเป็นคนข้ามเพศ จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Induction Analytic)

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอผลการวิจัย โดยผู้วิจัยจะนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

นิยามศัพท์ในการวิจัย

หญิงข้ามเพศ (กะเทย) หมายถึง คนที่เกิดมาเป็นเพศชายโดยกำเนิดแต่มองว่าตนเป็นหญิงในภายหลัง การศึกษาครั้งนี้ หมายถึง คนผ่าตัดแปลงเพศและไม่ผ่าตัดแปลงเพศ รวมถึงมีหน้าอกและไม่มีหน้าอก และแต่งกายเป็นผู้หญิง รวมถึงมีพฤติกรรมทางเพศที่รักเพศเดียวกัน

ข้อจำกัดในการวิจัย

ผู้วิจัยปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับการศึกษากับหน่วยวิเคราะห์เป็นคน (Ethical Principles) อย่างเคร่งครัด โดยเคารพความเป็นส่วนตัว ขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวาจา โดยแจ้งรายละเอียดต่าง ๆ ของการศึกษาและขออนุญาต เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักยินยอมและเข้าร่วมการศึกษาก่อนเก็บข้อมูล ทั้งนี้การเก็บข้อมูลทุกอย่างได้ใช้หลักการรักษาความลับอย่างเคร่งครัด ในการนี้ผู้ให้ข้อมูลหลัก อนุญาตให้ผู้วิจัยใช้ชื่อเล่นระบุในเนื้อหาการศึกษาได้ ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่องราวของหญิงข้ามเพศ(กะเทย) คนหนึ่งเท่านั้นไม่สามารถใช้เป็นตัวแทนของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ทั้งหมดได้

ผลการวิจัย (Research Results)

การวิจัยเรื่องหญิงข้ามเพศ (กะเทย) กับการสร้างอัตลักษณ์ต่อการยอมรับในสังคมเมือง สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า จากการลงพื้นที่ต่าง ๆ ในรอบหลายเดือนที่ผ่านมาและได้สัมภาษณ์ และเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ในเขตบางกะปิ เขตห้วยหมาก กรุงเทพมหานคร ฯ ซึ่งจะเห็นวิถีชีวิตของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ทั้งแบบเปิดเผยและไม่เปิดเผย ทั้งที่ผ่าตัดแปลงเพศแล้ว และยังไม่ผ่าตัดแปลงเพศ และทำหน้าอกและที่ยังไม่ทำอก รวมถึงแต่งกายเป็นผู้หญิง สะท้อนให้เห็นถึงวิถีเพศของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ส่งผลให้สังคมมีระดับการยอมรับแตกต่างกัน ซึ่งการสร้างตัวตนด้วยการอิงความเป็นเพศหญิง ทั้งจิตใจ การแต่งกายและกิริยาท่าทางต่าง ๆ ของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่รับราชการ จากคำสัมภาษณ์สรุปได้ว่า

“...ตอนที่มาบรรจุใหม่ เราก็คิดว่าเราจะทำตัวอย่างให้เหมาะสมกับความเป็นครู ซึ่งมันมีคำถามมากมาย ที่ในตัวเราและทั้งสังคมการทำงาน สังคมรอบหน้าที่มองเราอยู่ ว่าเราจะประพฤติตัวอย่างไรเหมาะสมหรือไม่กับหน้าที่ และนักเรียนจะรับได้ไหมในตัวของเราเอง แม้กระทั่งผู้หลักผู้ใหญ่ในโรงเรียนเอง ที่เห็นการแต่งตัวของเสื้อผ้า ชุดผู้หญิงมีหน้าอก ทั้งคำนำหน้าเราเป็นนาย และการวางตัวจะเหมาะสมในการสอน เราต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า เราเป็นกะเทยนะ แต่เรามีความเหมาะสมกับหน้าที่ของเราที่กระทำอยู่ เริ่มจากการแต่งตัวด้วยชุดสุภาพ การพูด การจา และพฤติกรรมวางตัวในที่สาธารณะ เราไม่รู้ว่าคนอื่นเขาจะมองเราอย่างไร แต่เราต้องมองตนเองให้ดีกว่า...” (เอ. 2564, มีนาคม 20. หญิงข้ามเพศ) ซึ่งครูเอ คิดว่าการยอมรับจากสังคมในโรงเรียนเอง หรือสังคมรอบข้างเอง เขาจะตัดสินเราเองจากกระทำ สรุปว่า การเป็นหญิงข้ามเพศ (กะเทย) สิ่งสำคัญคือ การวางตัวให้เหมาะสมกับบริบทสังคมและสังคมจะตัดสินเองว่ายอมรับหรือไม่ยอมรับ

เป็นสิทธิของเขา แต่เราต้องทำตัวให้ดีกว่าก่อน การมีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างจากคนทั่วไปในสังคม ซึ่งคนในสังคมเรียกว่า “...ครูกะเทย คำนี้นิ่งแล้วเจ็บปวดอย่างมาก คิดว่าใครที่เป็นกะเทย แล้วเลือกทำอาชีพครูคงได้ยินคำนี้ การเป็นครูสอนวิชานาฏศิลป์ ถือว่าวิชาที่เราสอนให้โอกาสที่เราไม่ต้องสร้างการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน หรือแม้แต่นักเรียน เขาจะเข้าใจอยู่ว่าครูนาฏศิลป์จะมีบุคลิกแบบนี้ แต่การวางตัวก็เป็นเรื่องสำคัญ เพราะว่าเราไม่รู้ว่าจะสังคมนอกเรามองเราอย่างไร เพราะฉะนั้นเราต้องวางตัวให้ดี และเหมาะสมกับการเป็นครู...” (อันอัน. 2564, มีนาคม 21. หนีงข้ามเพศ)

การมีอัตลักษณ์ทางเพศของหนีงข้ามเพศ (กะเทย) พบว่า “...เริ่มตั้งแต่เป็นเด็ก ก็ชอบเล่นกับเพื่อนผู้หญิงมาโดยตลอด ชอบแต่งตัวชุดผู้หญิง รักสวยรักงาม ปฏิบัติตัวไม่ให้เสื่อมเสีย ซึ่งบางครั้งในสังคมบ้านเรายังไม่ยอมรับ จะมองว่าเป็นกระเทย กินเหล้า เสี่ยงตั้ง ชอบเพศเดียวกันพวกผิดเพศอะไรประมาณนี้ แต่เราก็พยายามสร้างตัวเอง ขยันเรียน ทำงานบ้านช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน เพราะเราเป็นกะเทยเราต้องทำให้ดีกว่าคนทั่วไปคะ...” (ปันปัน. 2564, มีนาคม 22. หนีงข้ามเพศ) แสดงให้เห็นว่าการนิยามตัวตนด้านอัตลักษณ์ทางเพศของหนีงข้ามเพศ (กะเทย) จะพยายามทำให้สังคมเห็นว่าหนีงข้ามเพศ (กะเทย) อย่างพวกเราก็สามารถทำได้ทุกอย่าง ไม่ต่างจากคนทั่วไปที่เขาทำกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน และการประกอบอาชีพ ของกลุ่มหนีงข้ามเพศ (กะเทย) ซึ่งการยอมรับตัวเองว่า ตนเองเป็นเพศไหนก็สำคัญต่อการแสดงออกทางสังคมเช่นเดียวกัน และพยายามให้คนในสังคมมองเรื่องเพศวิถีเหมือนกับคนทั่วไป ภายใต้เพศสภาพ “...เราเกิดมาเป็นกะเทย เราเลือกเกิดไม่ได้ แต่เราเลือกที่จะเป็นได้ ซึ่งสังคมรอบข้างมองเราอยู่ เราต้องสู้และดิ้นรน เพื่อพิสูจน์ให้สังคมเห็นว่าเราเป็นกะเทยก็มีความสามารถคะ อาชีพที่เราทำอยู่ ไม่ว่าจะเป็นช่างแต่งหน้า จัดดอกไม้ หรือแม้การรับราชการ เราก็มีเกียรติมีศักดิ์ศรี และเป็นอาชีพที่เลี้ยงตัวเราและครอบครัวได้คะ...” (ก๊ฟ. 2564, มีนาคม 23. หนีงข้ามเพศ)

การต่อสู้ทางสังคมของหนีงข้ามเพศ (กะเทย) เพื่อพยายามสร้างอัตลักษณ์ให้ตนเองด้วยการแสวงหาพื้นที่ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาที่ดี มีอาชีพการงานที่เป็นมั่นคง เลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ รวมถึงฐานะทางสังคมด้วย จากการให้สัมภาษณ์สรุปได้ว่า “...ต้องยอมรับก่อนว่าเราเป็นกะเทย เราสาวสอง แต่ความจริงคือเราไม่ใช่ผู้หญิง เราไม่มีมดลูก หรือไม่ใช่ผู้ชายที่ทำอย่างผู้ชายได้ เพราะการเป็นกะเทย ไม่เป็นเพราะจับฉลากได้ หรือเปิดฝากระตังแดงได้ แล้วได้เป็นเพราะฉะนั้นเราต้องมีความศรัทธาในตัวเองที่เป็นกะเทย แล้วพิสูจน์ให้สังคมได้เห็นว่าเรามีดีอะไร และเราก็เป็นคนเหมือนกันที่ได้ทุกอย่างไม่แพ้หญิงแท้ชายแท้...” (ป้าแก้ว. 2564, มีนาคม 26. หนีงข้ามเพศ) การสร้างพื้นที่ทางสังคมด้วยความรู้ ความสามารถเฉพาะตนของหนีงข้ามเพศ (กะเทย) ที่ดิ้นรน ต่อสู้กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เป็นตัวกำหนดจากสังคมเพื่อให้ได้รับการยอมรับ

“...ต้องต่อสู้กับครอบครัว ชุมชน และสังคมที่เราอาศัยอยู่ การเป็นหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ทุกคนจะยอมรับได้ หรือเข้าใจได้ของคนทั่วไป เราต้องพิสูจน์แล้วพิสูจน์อีกเพื่ออะไรละ นี่ไงที่เราเป็นอยู่ทุกวันนี้ เราสู้มาโดยตลอดกว่าเราจะได้ทำงานในอาชีพรับราชการครู ที่เป็นครูคนข้ามเพศ ซึ่งเราจะต้องเจอคำพูด สายตาจากที่ทำงาน จากสังคม ว่าเป็นครูกะเทย จะสอนเด็กอย่างไร เด็กจะไม่นับกะเทยหรือ ที่ร้ายแรงไปกว่านั้นจะเป็นภัยต่อลูกเขาหรือไม่ ที่ผู้ปกครองหลายคนตั้งคำถามจากที่เห็นว่าเราเป็นกะเทย แต่นั่นละสิ่งที่บอกมาตั้งแต่ต้นว่าเราต้องพิสูจน์ให้เขาเห็น ถึงความตั้งใจ พฤติกรรม และความเชื่อใจ สิ่งเหล่านี้กะเทยเราต้องทำให้ได้ เพื่อในสังคมต่อการยอมรับ จากที่ทำงาน จากสังคมรอบข้าง ผู้ปกครองเด็ก หรือแม้แต่ตัวเด็กด้วยซ้ำ...” (ปี. 2564, มีนาคม 28. หญิงข้ามเพศ)

ภายใต้การนิยามตัวตนของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) พวกเขาพยายามต่อสู้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับเครือข่ายทางสังคมเดียวกันของพวกเขา ทั้งการต่อสู้ที่เป็นทางการและต่อสู้ในการใช้ชีวิตประจำวันของพวกเขาเอง แต่หญิงข้ามเพศ (กะเทย) ก็ยังมีอีกมุมหนึ่งที่เราจะลืมไปไม่ได้ คือ การสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ ก็ไม่ต่างจากการสื่อสารของคนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการนิยาม ว่าร้าย ยกย่อง สรรเสริญ จากการให้สัมภาษณ์สรุปได้ว่า “...กะเทยด้วยกันเองก็จะแบ่งออกเป็นกลุ่ม ไม่ได้หมายความว่า จะสนิทกันนะกะ กะเทยก็มีการแบ่งเกรดเป็นพวก อย่างพวกกะเทยที่มีการศึกษา พวกกะเทยขาดง (ที่ภูมิลำเนาอยู่ชนบท) พวกกะเทยไม่มีการศึกษา พวกกะเทยหมอลำ กะเทยน้อย กะเทยแก่ อะไรประมาณนี้ อีกมากมายที่นำมาจัดเกรด หรือจัดกลุ่มพวกกะเทยคะ...” (ปี. 2564, มีนาคม 26. หญิงข้ามเพศ) เป็นการให้นิยามตามเพศสภาพและเพศวิถี เช่น ต้องการอะไร ต้องเป็นอะไร เพื่อจะได้พลังในการต่อสู้ และนำมาสู่การยอมรับของครอบครัว ชุมชน และสังคม

ถึงแม้ว่าหญิงข้ามเพศ (กะเทย) จะมีการแบ่งกลุ่มแบ่งพวก แต่ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการแสวงหาทางออกในการสร้างพื้นที่ต่อการยอมรับในสังคม ผ่านการให้ความหมาย เช่น หญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะที่ต่างจากผู้อื่น หรือพยายามสร้างชุดความรู้ใหม่ขึ้นมาเพื่อให้สังคมยอมรับผ่านการกระทำของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่ไม่ใช่เพียงมองแค่ว่าพวกเขาเป็นพวกข้ามเพศ หรือ กะเทย เท่านั้น

การที่หญิงข้ามเพศ (กะเทย) พยายามดิ้นรน ต่อสู้ผ่านการให้นิยามของพวกเขาเอง ที่อยากจะสลัดออกจากการตีตรา การปฏิสัมพันธ์อำนาจที่ครอบงำทางสังคมไว้ ส่งผลให้หญิงข้ามเพศ (กะเทย) พยายามสร้างความเป็นตัวตนให้แตกต่างออกไปจากการนิยามของสังคมที่ว่า “พวก

ผิดปกติ” “พวกกะเทย” “พวกผิดเพศ” การให้นิยามตัวตนของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ล้วนเกิดมาจากการต่อสู้ และการต่อรองกับความเปียดบังทางสังคมแทบทั้งสิ้น

การแสดงออกของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมจากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมต่อการยอมรับของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่เกิดขึ้นจากตัวตนและพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล และเครือข่ายทางสังคมที่พวกเขามีร่วมกัน ที่ลักษณะความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ เช่น มิติฐานะครอบครัว มิติวัฒนธรรม มิติทางสังคม ผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเรื่องราวของชีวิต และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้หญิงข้ามเพศ (กะเทย) มีการรวมตัวเพื่อหาทางออกให้กับปัญหาและเกิดการสร้างเครือข่ายทางสังคมของผู้ที่ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกัน จนนำไปสู่การรวมกลุ่มขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อจัดการกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม และยังเป็น การปลดปล่อยความทุกข์ และสร้างความสุขให้กับตัวเอง ตามความปรารถนาของตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ที่หญิงข้ามเพศ (กะเทย) สร้างขึ้นและกำหนดความหมายของตนเองให้เชื่อมโยงเข้ากับความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นพื้นที่ในการยอมรับในใช้ชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่มีความเป็นส่วนตัวและไม่เปิดเผย ถึงแม้ว่าการเข้าไปสู่พื้นที่ทางสังคมของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) บางครั้งดูเหมือนว่าจะเป็นการมุ่งตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุมากกว่าความต้องการในเชิงอุดมคติ และการใช้ชีวิตเพื่อตอบสนองทางเพศและการตอบสนองทางอารมณ์ในด้านความบันเทิง ที่อาจจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการแลกเปลี่ยนเชิงวัตถุเท่านั้น แต่เงื่อนไขการสร้างพื้นที่ทางสังคมของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ก็ตั้งไว้บนพื้นฐานของความต้องการที่จะต่อสู้ ต่อรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่กำหนดสังคมไว้เช่นเดียวกัน

อภิปรายผล (Research Discussion)

หญิงข้ามเพศ (กะเทย) กับการสร้างอัตลักษณ์ต่อการยอมรับในสังคมเมือง เป็นการอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) ที่แสดงออกด้วยความรู้สึภายในของบุคคลเกี่ยวกับเพศภาวะ ที่สอดคล้องหรือตรงข้ามกับเพศกำเนิดของตน เช่น การแต่งกาย การพูดจา กิริยาอื่น ๆ และหมายถึง ความรู้สึกทางสรีระ กล่าวคือ หากเลือกได้อยากแก้ไขเปลี่ยนแปลงสรีระทางกายภาพด้วยวิธีการแพทย์ การผ่าตัด วิธีอื่น ๆ (บุษกร สุริยสาร, 2557 : 19) เป็นความพยายามดิ้นรน ต่อรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของสังคมที่กำหนดไว้ ซึ่ง Max Weber (อ้างถึงใน นฤพันธ์ ด้วงวิเศษ, ม.ป.ป., ออนไลน์) ได้กล่าวว่า การใช้อำนาจครอบงำ คือ รูปแบบปกติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะอยู่ในรูปแบบอำนาจจาริตประเพณี และ Emile Durkheim ได้กล่าวว่า “อำนาจทางสังคม” คืออำนาจที่ก่อให้เกิดการจัดประเพณีของการส่งต่อข้อมูลเศรษฐศาสตร์ การเมือง หรือศาสนา และยัง

ทำให้เกิดระบบของสังคม เช่น เรื่องความขัดแย้ง การไม่ลงรอยทางสังคม ซึ่งแนวคิดเรื่องอำนาจจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางสังคม (อ้างอิงใน นฤพันธ์ ดั้ววิเศษ, ม.ป.ป., ออนไลน์) การสร้างอัตลักษณ์ทางเพศที่เกิดขึ้นจากระดับปัจเจกบุคคลในการใช้ชีวิตประจำวัน คือ พยายามสร้างอัตลักษณ์ให้ตนเองด้วยการแสวงหาพื้นที่ทางสังคม เช่น มีการศึกษาที่ดี มีอาชีพการงานที่มั่นคง เลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ รวมถึงฐานะทางสังคมอีกด้วย เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้เป็นที่ยอมรับในดำรงคุณค่าของตนเอง

การสร้างอัตลักษณ์ทางเพศที่เกิดขึ้นจากระดับเครือข่ายทางสังคมร่วมกัน โดยเครือข่ายทางสังคมนั้นมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดตัวตนและพฤติกรรม เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกันในกลุ่ม ที่นำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนซึ่งและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และผู้ที่มีความคิดตรงกันก่อให้เกิดความผูกพันทางใจและได้รับผลประโยชน์กันทั้งสองฝ่าย การถูกเบียดขับจากสังคมไม่ว่าจะเป็นจากสังคมการทำงาน สังคมการศึกษา รวมทั้งการเลือกปฏิบัติทางด้านสาธารณสุข เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเพราะคนข้ามเพศขาดอัตลักษณ์ทางเพศที่แน่นอน และยังมิมีวิถีการใช้ชีวิตที่แตกต่างไปจากชายและหญิงทั่วไป ดังนั้น คนข้ามเพศจึงพยายามดิ้นรน ต่อสู้ ต่อรองกับสังคม ไม่ว่าจะเป็น การต่อสู้ระดับปัจเจก เช่น พ่อ แม่ พี่ ในการใช้ชีวิตประจำวัน หรือการรวมกลุ่มเพื่อเป็นพลังของการต่อสู้ ต่อรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ โดยกลุ่มคนข้ามเพศพยายามสร้างความหมายใหม่ให้กับตนเองด้วยการแสวงหาพื้นที่ทางสังคม รวมทั้งการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับเพื่อดำรงคุณค่าของตนเอง (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2545 : 6)

การสร้างตัวตนของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) เป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ของเพศวิถี (Sexuality) ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม การกระทำ กิริยา มารยาท ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับภูมิหลังทางสังคมและอัตลักษณ์ทางเพศ โดยจะขึ้นอยู่กับแต่ละคนเป็นอย่างไร (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2551 : 22) เช่นการแสดงทางความรู้สึก แสดงออกเพื่อปลดปล่อยความทุกข์ตนเอง ขณะเดียวกันก็สร้างความสุขให้กับตนเองตามเพศวิถีตามปรารถนา โดยพื้นที่ทั่วไปหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ไม่สามารถกระทำได้อย่างง่ายจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม ส่งผลให้การสร้างอัตลักษณ์ขึ้นและกำหนดนิยามของตนเองให้เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ทางสังคมให้เกิดการยอมรับในวิถีเพศสภาพของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเปิดเผยและไม่เปิดเผย ซึ่งสอดคล้องกับพิมพวัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ (2530 : 151) กล่าวว่า การสร้างอัตลักษณ์ของคนข้ามเพศต่อการยอมรับในสังคมเกิดจากเครือข่ายทางสังคมที่พวกเขามีร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ที่คนข้ามเพศมีส่วนร่วมจากการปรึกษา พุดคุย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งมีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรมของคนข้ามเพศด้วย และปิยลักษณ์ โพธิวรรณ (2011 : 121) การสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนข้ามเพศที่เกิด

จากการไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมทั้งในด้านตัวตนและพฤติกรรม ส่งผลให้คนข้ามเพศต้องการรวมกลุ่มกันเองและเกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยขึ้นมา กล่าวคือ วัฒนธรรมใหม่ในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันจนทำให้เกิดเป็นประเพณีที่เด่นชัดขึ้นในกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การเปิดพื้นที่ในการยอมรับหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ของสังคมไทยนั้น ถือได้น้อยมาก กล่าวคือ หน่วยงานที่มีกลุ่มหญิงข้ามเพศ (กะเทย) เป็นบุคลากร ควรมีนโยบายที่สอดคล้องกับเพศสภาพของพวกเขา เพื่อให้หญิงข้ามเพศ (กะเทย) ถูกมองว่าเป็นเรื่องปกติ และให้การปฏิบัติเสกเช่นเดียวกับการปฏิบัติของชายและหญิง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การยอมรับตัวตนของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่สำคัญคือเริ่มจากสถาบันครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งคนที่ถูกเรียกว่า “กะเทย” ความเป็นจริงแล้วพวกเขาก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีชีวิตและการใช้ชีวิตเหมือนกับคนทั่วไปในสังคม คนในสังคมก็ควรจะมองในมิติสร้างสรรค์ที่หญิงข้ามเพศ (กะเทย) ที่ได้แสดงออกถึงศักยภาพในตัวตนของพวกเขาเอง สุดท้ายแล้วพวกเขาก็หวังให้คนในครอบครัว ชุมชน สังคมเกิดการยอมรับในตัวตนของพวกเขา ที่พวกเขาเลือกเกิดไม่ได้แต่พวกเขาเลือกที่จะเป็นได้

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาการสร้างตัวตนของหญิงข้ามเพศ (กะเทย) ต่อการยอมรับของสังคม เป็นการศึกษาภาคสนามเท่านั้น อาจจะนำเสนอข้อมูลที่ยังครอบคลุมในมิติต่าง ๆ อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นมิติทางด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มิติทางด้านเศรษฐกิจ และมิติทางด้านวัฒนธรรม ควรจะมีการศึกษาในครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

กีฬ. (2564, มีนาคม 23). หญิงข้ามเพศ. สัมภาษณ์

เฉลิมขวัญ เมฆสุข และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2561). “คนข้ามเพศ : การใช้ชีวิตคู่ การสร้างครอบครัว และการเลี้ยงดูบุตร” วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. 10(1) : 38-39.

ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2547). “ฐานคติเรื่องเพศวิถีในนโยบายเรื่องโรคเอดส์ของรัฐไทย” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://digital.nlt.go.th/items/show/9402> สืบค้น 25 ตุลาคม 2563.

ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2551). ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี : ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เพื่องเพศ ในประวัติศาสตร์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.

ไชยศิริ บุญยกุลศรีรุ่ง. (2553). เพศภาพและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทย. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นฤพนธ์ ตัววิเศษ. (2560). “แนวคิดทฤษฎีเรื่อง ความหลากหลายทางเพศ.” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.sac.or.th/main/th/article/detail/56> สืบค้น 25 ตุลาคม 2563.

นฤพนธ์ ตัววิเศษ. (ม.ป.ป.). “อำนาจ (Power).” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/116> สืบค้น 25 ตุลาคม 2563.

บอย. (2564, มีนาคม 26). หญิงข้ามเพศ. สัมภาษณ์

บี. (2564, มีนาคม 28). หญิงข้ามเพศ. สัมภาษณ์

บุษกร สุริยสาร. (2557). อัตลักษณ์และวิถีทางเพศในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.

ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2011). “คนข้ามเพศ : ตัวตน วัฒนธรรมย่อย และพื้นที่ทางสังคม” วารสารดำรงวิชาการ 10(1) (ม.ค.-มิ.ย 2011) : 99-125.

ป้าแก้ว. (2564, มีนาคม 26). หญิงข้ามเพศ. สัมภาษณ์

ปิ่นปิ่น. (2564, มีนาคม 22). หญิงข้ามเพศ. สัมภาษณ์

พิมพ์วัลย์ ปริตาสวัสดิ์. (2530). การดูแลรักษาสุขภาพตนเองและทัศนทางสังคมวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล.

เพิ่มศักดิ์ วรรณยางกูร และจิตต์ระพี จันแก้ว. (2554). ครอบครัวศึกษาและความปลอดภัยในชีวิต. ฉบับปรับปรุง กรุงเทพฯ : วังอักษร.

- มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยไทยเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2552). “แม่รับได้: การยอมรับของครอบครัว
ที่มีลูกเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก
<http://www.thaitga.com/indexphp/library/articles/133-mom-and-tg#sthash.BKTibNmj.dpuf> สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2563.
- รณภูมิ สามัคคีคารมย์ และเจษฎา ตั๊ตสมบัติ. (2556). *เรื่องเล่าชีวิตสีรุ้ง*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อ
สิทธิและความเป็นธรรมทางเพศ.
- โรงพยาบาลเพชรเวช. (2563). “LGBTQ ความหลากหลายที่ต้องเข้าใจ.” [ออนไลน์].
เข้าถึงได้จาก https://www.petcharavejhospital.com/th/Article/article_detail/LGBTQ สืบค้น 25 ตุลาคม 2563.
- ศรัณย์ มหาสุภาพ. (2551). *การสร้างอัตลักษณ์เกย์ในงานเขียนแนวอัตชีวประวัติเกย์ร่วมสมัย*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อันอัน. (2564, มีนาคม 21). หญิงข้ามเพศ. สัมภาษณ์
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2545). *การต่อสู้เพื่อความเป็นคนชายขอบในสังคมไทย*. เชียงใหม่ :
ศูนย์สตรีศึกษา.
- เอ. (2564, มีนาคม 20). หญิงข้ามเพศ. สัมภาษณ์

